

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

עירוב שהתגלגל חוץ לתחום או נשרף

(ל"ה א') משנה: נתגלגל (העירוב) חוץ לתחום (יותר מאלפיים מהבית שלן שם¹), (או) נפל עליו גל או נשרף, (היה העירוב) תרומה ונטמאת (ואינה ראויה לאף אחד) - מבעוד יום, אינו עירוב. משחשיכה (כבר קנה עירוב בין השמשות), הרי זה עירוב (ששפֶּת הוּאֵיל וְהוּתְרָה הוּתְרָה).

(שנינו במשנה): נתגלגל חוץ לתחום (מבעוד יום אינו עירוב). אמר רבא: לא שנו אלא שנתגלגל חוץ לארבע אמות (מסוף התחום). אבל לתוך ארבע אמות, הנותן עירובו יש לו ארבע אמות (הואיל ונתכוין לקנות שם שביטה, יש לו ארבע אמות מסביב, והיות שמובלעים בתחום, נחשבים כתחום²).

(שנינו במשנה): נפל עליו גל (אבנים מבעוד יום אינו עירוב). קא סלקא דעתך דאי בעי מצי שקיל ליה (ואינו עירוב משום טלטול אבנים, ששבות דרבנן היא). ואמרינן, לימא מתניתין דלא כרבי; דאי כרבי, האמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות!

(ומבאר) אפילו תימא כרבי, לא צריכא, דבעי מרא וחצינא (מעדר וקרדום להגיע לעירוב³).

שיטות הראשונים

נתגלגל חוץ לתחום, לא שנו אלא שנתגלגל חוץ לד' אמות: דעת הרמב"ם שאם יצא שתי אמות חוץ לתחום אינו עירוב (ומה שאמרו ד' אמות, היינו שתיים לרוח זו ושתיים לרוח זו). ודעת הראב"ד והרשב"א שאם התגלגל פחות מד' אמות, הרי זה עירוב⁴. וכן פסק השו"ע⁵.

הניח עירובו בתוך התחום ונתגלגל חוץ לתחום: כתב הרמב"ם "כֹּל הַמְנִיחַ עִירוּבוֹ בְּמָקוֹם - יֵשׁ לוֹ בְּמָקוֹם עִירוּבוֹ אֲרָבַע אַמּוֹת⁶. לְפִיכָךְ, הַמְנִיחַ עִירוּבֵי תַּחֲמוּמֵי שְׁלוֹ בְּסוֹף הַתַּחֲמוּם וְנִתְגַּלְגַּל הָעִירוּב וְיָצָא חוּץ לַתַּחֲמוּם בְּתוֹךְ שְׁתֵּי אַמּוֹת - הֲרִי זֶה

1. ואינו עירוב, דממה נפשך כל היכא דקנה שביטה אי בביתו אי בעירובו לא מצי למיזל ולמשקליה. רש"י.
2. והוי כנותן את עירובו בבית שבסוף התחום, שאפילו הוא אלף אמה מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה. רש"י. הקשה הב"י (או"ח סי' טט) הא תנן (נ"ב ב') מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת, לא יכנס. והרי עדיין בתוך ד' אמותיו. ותיירץ דלא דמי, דהתם כיוון שנתכוון לשבות בעיר, היא חשובה לו כארבע אמות, ואין לו ארבע אמות אחרים. אבל כאן, שהיה רוצה לעקור דירתו מן העיר, ראוי לתת לו במקום שמניח עירובו ארבע אמות, כי שם ביתו. עכ"ל. אמנם רש"י להלן (נ"ב ב') במשנה ביאר דהיינו דווקא במזיד לא יכנס. וראה שם בהערות.
3. פירוש והוא מלאכה של תורה, בבית משום בונה ובשדה משום חורש. ואע"פ שאינו מתכוין לכך, פסיק רישיה ולא ימות הוא. וכיון דעביד בארעא דידיה, מלאכה הצריכה לגופה חשיבא (וחייב אע"פ שאינו צריך עכשיו לאותו תיקון. רשב"א), וחופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה שהוא פטור, מיירי בארעא דלאו דידיה, כך פירשו רבותי. ריטב"א.
4. כתב הראב"ד: זה שנה משנתנו (מ"ה א', ראה להלן) כרבי אליעזר, דאמר והוא באמצען. ואינו כן, אלא כרבי יהודה. עכ"ל. אמנם לכאורה הקושיא חזקה יותר, שכן הרמב"ם עצמו פסק כרבי יהודה (להלן בסוגיא דף מ"ח א', הל' עירובין כז,יא). וע"כ שאינו מדמה דין העירוב שנתגלגל לדין הטלטול.
5. או"ח תט,ה. מקורות - רמב"ם וראב"ד (הל' עירובין ו,יא). רשב"א (עבוה"ק, בית נתיבות שער ה, סוס"י יט).
6. והעתיק השו"ע (תט,ה) לשונו. וביאר המשנ"ב (ס"ק יח), היינו בכל מקום שאין מוקף מחיצות. דבמוקף מחיצות, חשבינן כולו כד' אמות. והוסיף החזו"א (עירובין, סי' קי"ט ק"ז) שאם הניחו בתוך עיר, אפילו אינה מוקפת מחיצות, ואפילו יש בה רה"ר שאסור לטלטל בה, מכל מקום לדיני תחומין כולה כד' אמות, ומתחיל למדוד אלפיים מחוץ לעיר.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ערוב, וכאלו לא יצא ממקומו וכו". וכן פסק השו"ע.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שצד)

ב. צריך שיהא הערוב בין השמשות במקום שראוי לטלו, הלכך אם נפל עליו גל ואינו יכול לטלו בלא מרא ונחצינא, אסור. **הגה:** והערוב אינו צריך להיות קיים רק בין השמשות. (טור). ויוכל לאכלו כשנדאי חשכה (הגהות אשרי ומדכי פרק בכל מערבין). ויש לבצע עליו בשחרית בשבת (מנהגים). ודוקא במקום שנוהגים לערב כל ערב שבת, אבל עדיף טפי לערב על כל השנה בפעם אחת כדלעיל סי' שס"ח (בית יוסף).

(או"ח, הלכות עירובי תחומין, סימן תט)

ה. כל המניח ערובו במקום, יש לו במקום ערובו ארבע אמות, לפיכך המניח ערובי תחומין שלו בסוף התחום ונתגלגל בתוך ד' אמות, הרי זה ערוב; חוץ לארבע אמות, אינו ערוב.
ו. אבד ערובו או נשרף, או אם היה בסוף התחום ונתגלגל חוץ לד' אמות, או שהיתה תרומה ונטמאת מבעוד יום, אינו ערוב; משחשכה, הרי זה ערוב שקניית הערוב בין השמשות...

ספק עירוב

(ל"ה א') **משנה:** אם ספק (מתי אבד העירוב, מבעוד יום או משחשיכה) -

(4) רבי מאיר ורבי יהודה אומרים: הרי זה חמר גמל (כמי שמנהיג חמור וגמל, שכל אחד מושך לכיוון אחר⁸). ומספק, מותר רק באלפיים שבין ביתו לעירובו). (2) רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: ספק עירוב כשר (וקונה שביתה במקום עירובו). אמר רבי יוסי: אבטלמוס העיד משום חמישה זקנים, על ספק עירוב שכשר.

(ל"ו א') **תניא (בתוספתא):** כיצד אמר רבי יוסי ספק עירוב כשר? עירב בתרומה, ספק מבעוד יום נטמאת, ספק משחשיכה נטמאת, וכן בפירות (טבל), ספק מבעוד יום נדמעו (שנפל לתוכן טבל, דלא חזי אפילו לכהן¹⁰), ספק משחשיכה נדמעו - זה הוא ספק עירוב כשר (כי הספק נוצר אחר שהניחם, ונשארו בחזקתם הכשירה הראשונה).

(המשך **הברייתא:**) אבל עירב בתרומה ספק טהורה ספק טמאה (שכבר בהנחתם היו ספק, ולא היתה שם חזקת הכשר עירוב מעולם), וכן בפירות ספק נתקנו ספק לא נתקנו - אין זה ספק עירוב כשר.

7. או"ח תטו, כתב בב"ה"ל (תטו, ד"ה בסוף התחום), דלכאורה לאו דוקא בהניח בסוף התחום, שהוא הדין בהניח בתוך התחום ונתגלגל, כל שהוא עדיין בתוך ד' אמות של תחומו, הוי עירוב, דחשיב כאלו לא יצא עדיין לחוץ, וכן משמע מרש"י (ד"ה הנותן), וביותר מזה מרבינו יונתן (ד"ה אינו). אכן מדברי הרב המגיד, מוכח בהדיא דהרמב"ם דוקא קאמר; אבל בהניח עירובו בתוך התחום איזה אמות ונתגלגל לחוץ אפילו אמה אחת, לדעתו לא הוי עירוב, דהא חוץ לתחום יצא (וכמו באדם שיצא חוץ לתחום)! ולא אמרינן דיש לעירובו גם חוץ לתחום, רק היכא דהניח עירובו שם, דקונה לו ד' אמות. וצ"ע. מקורות - רמב"ם (הל' עירובין ו,יא).

8. אם עירוב, יש לו אלפיים מעירובו, והפסיד האלפיים שמביתו. ואם אינו עירוב, יש לו אלפיים מביתו ולא מעירובו.

9. עירובין (ב,יא), בגירסה מתוקנת על פי הגמרא (במקום "נתקנו" כפי שמופיע בתוספתא, "נדמעו").

10. על פי פירוש שני ברש"י, וכן הכריעו בתוספות (ולא כסתם דיומוע בש"ס. ובלשון ראשון פירש רש"י שמדובר בחולין מתוקנים שנולד ספק אם התערבה בהם תרומה לפני השבת. והאי תנא סבר לה כסומכוס דאמר, לעיל כ"ו ב', אין מערבין לישראל בתרומה. והתוספות דחו פירוש זה, דהא קתני בברייתא דמערבין בתרומה! ודוחק לומר דמיירי בתרומה לכהן).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

ספק עירוב כשר בחזקת כשרות: פסקו רי"ף, רמב"ם, ורא"ש כרבי יוסי. ואע"ג דלגבי עירובי תחומין מיתניא מתניתין, כתב הרמב"ם דהוא הדין לגבי עירובי חצרות ושיתופי מבואות דכשהיו קיימין בבין השמשות סגי¹¹. וכתב הטור, והוא שיהיה לו חזקת כשרות, כגון שהניחו שם ואירע בו ספק. וכן פסק השו"ע¹².

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שצד)

א. ספק עירוב, כגון ספק אם היה קיים בין השמשות אם לאו, מתיר; והוא שהיה לו חזקת כשרות, כגון שהניחו שם ואירע בו ספק, אבל אם לא היה לו חזקת כשרות, כגון ספק אם הניח שם אם לאו, לא.

(או"ח, הלכות עירובי תחומין, סימן תט)

ו. אבד עירובו או נשרף, או אם היה בסוף התחום ונתגלגל חוץ לד' אמות, או שהיתה תרומה ונטמאת מבעוד יום, אינו עירוב; משחשכה, הרי זה עירוב שקנית העירוב בין השמשות. אם ספק, פשר; שספק העירוב פשר, והוא שהיה לו חזקת כשרות כגון זה שהניחו שם ואירע בו ספק; אבל אם לא היה לו חזקת כשרות, כגון ספק אם הניח שם אם לאו, לא.

11. שאע"פ שעירובי חצרות משום דירה, כיון שהיו דרים יחד בבין השמשות סגי. וכן כתבו הגהות בסוף הלכות עירובין (פ"ח אות ד), שהיה נוהג הר"מ לאכול העירוב משחשכה מיד. וטעמא, משום דגבי עירובי תחומין נמי מטעם דירה אתינן לה, ואפילו הכי בבין השמשות סגי, הוא הדין לעירובי חצרות ושיתופי מבואות. ב"י (שצד, א).

12. או"ח שצד, א; או"ח תט, ו. וכתב המשנ"ב (שצד, ס"ק ב), ואף דפסק השו"ע (בסימן שצ"ג ובסימן רס"א) דמערבין עירובי חצרות בין השמשות דאין לו חזקת כשרות, על כרחך צריך לומר דספק אם הונח כלל גרע טפי. ולכן אם הניח לשיתופי מבואות בשר של ספק טרפה, אינו עירוב, דזה הוי כספק אם הונח וגם דבעינן סעודה הראויה מבעוד יום. ועיין בביה"ל (ד"ה אבל אם לא). ויתבאר עוד בהרחבה, בעזרת ה' ובלנ"ד, להלן ע"ו א'. מקורות - רי"ף (עירובין ט א בדפיו). רמב"ם (הל' עירובין א, כא; ויג-יד). רא"ש (שבת ב, כב; עירובין ג, ה).